

Recensies

ALGEMEEN

C. A. Tamse, *Het Huis van Oranje en andere politieke mythen* (Amsterdam: Bert Bakker, 2002, 491 blz., €27,95, ISBN 90 351 2401 4).

Een jaar na zijn afscheid als hoogleraar in de geschiedenis van de politieke cultuur aan de Rijksuniversiteit in Groningen verscheen deze bundel verspreide geschriften van Coen Tamse, samengesteld door Remieg Aerts, Klaas van Berkel, Janny de Jong en Henk te Velde. De laatste schreef een inleiding over persoon en werk van de schrijver en de 17 artikelen worden gevolgd door een overzicht van de publicaties van Tamse.

In de gekozen artikelen zijn de belangrijkste thema's van het werk van Tamse vertegenwoordigd: geschiedenis van de internationale betrekkingen met de nadruk op de relaties tussen Nederland en België in de negentiende eeuw en verder natuurlijk de geschiedenis van de Nederlandse monarchie. Bij het laatste onderwerp krijgt koningin Sophie, met wie Tamse zich intensief heeft beziggehouden, terecht veel aandacht. In één bijdrage van recente datum geeft hij een boeiend verslag van zijn 'werk in uitvoering' voor een biografie van deze bijzondere vorstin. De lezer kan alleen maar hopen dat de werkzaamheden nog voortgezet worden. In diverse bijdragen blijkt tegelijkertijd de belangstelling van Tamse voor onderwerpen als Engeland en de geschiedenis van de Engelse monarchie, beeldvorming in internationale relaties evenals voor het gebruik van autobiografisch materiaal.

Uit de herkomst van de artikelen blijkt de diversiteit van zijn publicaties. Behalve bijdragen aan tijdschriften en bundels in binnen- en buitenland zijn ook twee stukken uit *NRC Handelsblad* opgenomen, over de rechten van de mens en over Lodewijk XVIII. Over het geheel genomen dus lof voor de samenstellers, maar in sommige gevallen hebben ze in hun selectie misschien wat veel overlappingsen en doublures voor lief genomen. Dat geldt met name voor de overzichten van de geschiedenis van de Nederlandse monarchie en voor de behandeling van koningin Wilhelmina.

Over de artikelen zelf, alle al eerder gepubliceerd, slechts een enkele opmerking — immers goede wijn behoeft geen krans. Aangevuld door de waardevolle inleiding van Te Velde laten ze belangrijke aspecten van het werk van Tamse zien zoals vakgenoten het de afgelopen decennia hebben leren kennen, erudiet en gedegen, verzorgd en helder geschreven. Opnieuw valt de brede opzet en aandacht voor achtergrond en context op, of het nu gaat over de geschiedenis van de Nederlandse monarchie in de negentiende eeuw of de collecties van het Huis van Oranje. Scherpzinnige analyses geven ook in overzichten van bekend terrein telkens weer nieuwe perspectieven. De veranderingen in de functie van de Nederlandse monarchie en met name haar nieuwe sociaal integratieve functie worden in een Europese context geplaatst, waarbij België en Engeland vanzelfsprekend de meeste aandacht krijgen. Voor Tamse kan de monarchie, en zeker die onder het Huis van Oranje, ook in de moderne tijd nog een belangrijke functie hebben, mits ze 'vaste geloofswaarden en zekerheden' (241) niet verloochent. Terecht geven de samenstellers in hun 'Woord vooraf' aan dat de keuze van de titel enigszins uitdagend is. Weliswaar behelst het eerste artikel een historische analyse van het begrip 'politieke mythe' en spreekt de auteur hier en in andere bijdragen van 'de Oranjemythe', maar het vor-

stenhuis zelf is voor hem allerminst een mythe. Hij benadert het met respect en dat geldt zelfs voor een toch wat problematische representant als koning Willem III. Het is overigens wel wat veel eer voor deze merkwaardige vorst, wanneer Tamse schrijft (286) dat Wilhelmina aan haar vader de wens toeschreef 'als de laatste man in de laatste loopgraaf' te sneuvelen. Het gaat hier om de stadhouder-koning, die andere Willem III die zij zeer hoog schatte en wiens uitspraak zij in *Eenzaam maar niet alleen* op zichzelf in mei 1940 betreft.

Het andere grote thema, de betrekkingen tussen België en Nederland, wordt vertegenwoordigd door een fraai overzicht van de relaties in de jaren voor de Eerste Wereldoorlog, het artikel over 'voorstelling en beeldvorming' in de periode 1848-1870 en tenslotte een rede bij de herdenking van 'Veertig jaar cultureel verdrag.' Het valt overigens op dat Tamse, behalve zijdelings in het laatstgenoemde artikel, geen enkele aandacht besteedt aan de Vlaamse kwestie. Diplomaten zullen daar geen oog voor hebben gehad, maar zelfs bij de behandeling van Willem I en zijn Verenigd Koninkrijk noemt hij de taalpolitiek niet.

Tenslotte een woord van dank aan de samenstellers die in deze fraaie bundel veel, ook wat minder toegankelijk werk van Coen Tamse voor vakgenoten en een ruimer publiek hebben bijeengebracht. We blijven hopen op de biografie van koningin Sophie!

D. van der Horst

J. Israel, R. Salverda, ed., *Dutch Jewry. Its history and secular culture (1500-2000)* (Brill's series in Jewish studies, XXIX; Leiden: Brill, 2002, 335 blz., €82,-, ISBN 90 04 12436 5).

In juni 1997 werd een symposium georganiseerd door University College in London met als onderwerp 'The history and culture of the jews in the Low Countries.' De bijdragen aan dit symposium, die hier gebundeld zijn, vormen als het ware een toegift op de in 1995 verschenen *Geschiedenis van de joden in Nederland*, dat in 2001 ook in Engelse vertaling verscheen. In de bundel worden bepaalde aspecten van de geschiedenis van de joden in Nederland vanuit andere gezichtshoeken bekeken, nader uitgewerkt of uitvergroot, zonder een sluitend geheel te vormen.

Na een uitvoerige bibliografische inleiding van Jonathan Israel vormen negen bijdragen het eerste deel van de bundel, gerangschikt onder de titel: 'De vroeg-moderne tijd.' Het is opvallend hoe ook in dit boek, zoals steeds in de historiografie van de joden in de Republiek, de schijnwerpers gericht zijn op de sefardische gemeenschap, ofschoon deze reeds aan het einde van de zeventiende eeuw haar culturele en numerieke overwicht had moeten afstaan aan de asjkenazische gemeenschap. Deze niet verdiende onderwaardering van de laatste groep kan niet meer verdedigd worden door het gebrek aan onontsloten bronnenmateriaal, maar is voornamelijk te wijten aan het gebrek aan linguïstische kennis van historici, om de Hebreeuwse en Jiddische bronnen in druk en handschrift te kunnen lezen en interpreteren, waardoor nog steeds geen evenwichtig beeld van de geschiedenis van de asjkenazim in de tijd van de Republiek is ontstaan.

De twee eerste artikelen behandelen algemene onderwerpen. Arend H. Huussen geeft een overzicht over de rechtspositie van de joden in de tijd van de Republiek, een artikel, dat eerder in de *Legal History Review*, LXIX (2001) gepubliceerd werd. Het is een heldere uiteenzetting met opgave van zeer veel literatuur, maar gaat niet in op de interessante kwesties, die in de praktijk ontstonden door verschillen tussen het Nederlandse en joodse huwelijks- en erfrecht, die in de zeventiende en achttiende eeuw tot langdurige rechtszaken voor het Hof van Holland hebben geleid. Hubert P. H. Nusteling doet een poging om uit het weinige betrouwbare materiaal dat voor de volkstelling van 1807 over de joodse gemeenschap beschikbaar is, tot een